

باقم : دکتر خیام پور

۱۹۸۰ از ص

ترجمه و تلخیص از مقاله آقای احمد آتش

نشریات قرآنی

چند کتاب خطی مهم فارسی و عربی در کتابخانه عمومی قسطمونی
۲۳ - کتاب «التمہید فی معرفة التجوید» است . مؤلف این کتاب ابوالعلاء
الحسن بن احمد بن الحسن بن احمد بن محمد العطار الهمدانی متوفی بسال ۵۶۹ است که
در زمان خود در عراق بزرگترین علمای فن قراءت بشمار میرفت ، حتی بنا برگفته این
الجزری (رك. «غاية النهاية في طبقات القراء» ،

Bibliotheca Islamica ، VII) در علم قراءت عطار همدانی برای دانشمندان
شرق مانند الدانی است برای دانشمندان غرب . این شخص برای فراگرفتن حدیث
و اصول مختلف قراءت ببغداد و واسط و اصفهان مسافرت نمود و در این مسافرتها کتابهای
خود را برپشت خود بار میگرده است . ولی در زمان ابن الجزری از شهرت
وی خیلی کاسته بوده و او این موضوع را از تایح حمله چنگیز میداند .

نسخه مورد بحث ما نسخه منحصر بفرد کتاب مذکور است که دارای دستخط
خود مؤلف نیز میباشد و این کتاب باید همان باشد که ابن الجزری آنرا بنام
«التمہید» ذکر میکند (کتاب مذکور بربالا ، ص ۲۰۴ ، سطر ۱۱) . در این کتاب
در عین حال که بمناسبتی درباره قراء اولیه توضیحاتی میدهد اطلاعات مهمی نیز
راجح بر ترجمهٔ حال آنان میدهد .

این نسخه در کتابخانه عمومی قسطمونی است بشماره ۱۵۲۵ و قید استنساخ آن چنین است :

«آخر کتاب التمهید ... و فرغ من اتساخه من اصل مصنفه المكتوب بخطه محمد بن ابراهیم بن الحسین بن محمد دادا الجرباذقانی یوم الاثنين ۱۷ . . رمضان من شهور سنة ۵۳۷ حامد الله . .»

در ذیل این عبارت قید سماع است بدین قرار :

«بلغ من اول هذا الكتاب سماعا بقراءته على صاحبه الشيخ . . كتبه الحسن بن احمد بن احمد بن الحسین . . العطار في شهر الله الاصم رجب من سنة ثنتين وخمسين . در برک ۱ (الف) قید سماع نیز هست . .»

آغاز کتاب : «الحمد لله . . اما بعد فانك سالتني اسعدك الله بطاعته ان اذكر لك جملة في تحقيق القراءة وترتيلها وتجوييد التلاوة وترسلها على ما ورد عن النبي . . وصحابته . . والتابعين . . فأسألتك على ما انا عليه من تقسم الفكر لتراث الفعوم . . جاري على المأثور من توخي رضاك . . وسلكت في النهوض بعيشه . .»

۲۴ - کتاب «شرح ما اختلف فيه اصحاب ابی محمد يعقوب بن اسحاق الحضری» است که نیز از مؤلفات عطار مذکور است و ظاهراً نسخه هورد بحث نسخه منحصر بفرد آن میباشد . . يعقوب حضری که از قراء عشره و رئيس بصریون در علم قراءت میباشد (۲۰۵ - ۱۱۷) مسائلی را که مورد اختلاف ماین اصحاب او است تشییت و توضیح میکند و بدین مناسبت هم اطلاعات مهمی راجع بترجمه احوال اشخاص مختلف بدست میدهد

این نسخه در قویه جزو کتابهای یوسف آغا است بشماره ۴۸۲۰/۲ ، ص ۴۰۴ - ۲۴۱ .

قید استنساخ آن : «مودود بن عمر بن مودود ، ۶ صفر ۶۵۱» .

آغاز آن : «الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى اما بعد فان هذا ذكر ما

اختلاف فیه من اذکره عن ابی محمد یعقوب بن اسحاق ... وقدمت من ذلك الاسناد
وما يشاكله ويدخل في معناه وينا سبه نم اتبعته الاصول ثم الحروف ...
اعلم ان الرياسة في القراءة انتهت بعد ابی عمرو وسلام الى یعقوب وكان قد
ادرک وشاهد العلماء

۲۵ - «عوازف المعارف» تالیف مشهور شهاب الدین ابو حفص عمر بن محمد
سهروردی است که از صوفیان بزرگ بوده وبسال ۵۳۹ تولد ودر ۶۳۲ در بغداد
وفات یافته است. نسخه‌های بسیار کهنه وخوب از این کتاب معلوم است ولی بی‌فاایده
نیست که نسخه‌های دیگری نیز در اینجا قید شود .

یکی از این نسخه‌ها در کتابخانه عمومی قسطمونی بشماره ۱۵۶۳ است که
۲۵۹ برگ بوده واز اول ۹۷ برگ افتادگی دارد و باقیمانده ۱۶۳ برگ است و قید
استنساخ آن چنین است : «ابوانفتح سعد بن سعید الاصفهانی ضحوة يوم الخميس ۱۵
رمضان ۶۲۷ مکه» .

در زیر این عبارت با مرکب دیگری چنین نوشته شده است : «استکتبه الفقیر ..
کمحلی (?) بن بکمش القطبی اصحاب الامیر ... شمس الدین ...» .

بنا بعیدوتی که در برگ ۲۵۹ است این نسخه در سالهای ۶۲۵-۶۲۶ هجری
با نسخه مقابله شده دیگری مقابله شده است .

نسخه دیگر از «عوازف المعارف» در کتابخانه عمومی قسطمونی بشماره ۹۰۴
است دارای ۳۰۳ برگ و قید استنساخ آن چنین است : «... ذى القعده ۶۱۵ (۷۱۵)».
و نیز نسخه‌ای دیگر بشماره ۱۶۴۱ آن کتابخانه و دارای ۳۰۲ برگ با قید استنساخ:
«محمد بن ایمان، منتصف صفر ۷۴۸، الخانقاہ السمعیاطیہ، دمشق» .

مجموعه شماره ۶۰۴ کتابخانه عمومی قسطمونی که دارای ۱۷۵ برگ میباشد
حاوی یازده قسم است بقرار زیر :

اول از برك ۱ (ب) تا برك ۳ (ب) «مقدمة عوارة المعارف» است (رجوع شود بمادة ۲۵) ..

۲۶ - دوم از برك ۴ (ب) تا برك ۱۶ (الف) «تفسیر خطبة عوارة المعارف» که از طرف شخصی بنام «اليعقوبی» نوشته شده است .

آغاز: «قوله الحمد لله اي الثناء الله والشكر له قوله العظيم شأنه العظيم الزيادة ...»

۲۷ - سوم از برك ۱۷ (ب) تا ۲۵ (الف) «اعلام المهدی وعقيدة ارباب التقى» است که بتاریخ ۷۰۷ نوشته شده و حال آنکه تاریخ استنساخ قدیمترین نسخه خطی آن در استانبول ۷۱۳ است .

آغاز آن: «الحمد لله الذي رفع غشاوة الغمة عن بصائر اهل الوداد ...»
تاریخ استنساخ: يوم الثلاثاء ۲۳ محرم ۷۰۷؛ على بن محمد بن ابی بکر الساوى
المعروف بالتبیریزی ، دمشق ، خانقاہ السمیساطی .

۲۸ - چهارم از برك ۳۵ (ب) تا ۳۶ (ب) «اللوامع الغیبية» که رسالت کوچکی است درباره روح و از تأییفات شهاب الدین سهروردی میباشد .

آغاز : «قال الله تعالى ويسئلونك عن الروح قل الروح من امرربی .. الروح السماوى من عالم الامر ...» .

۲۹ - پنجم از برك ۳۷ (الف) تا ۴۱ (الف) سخنان متفرق سهروردی است و هر سخنی بنام «فتح» شروع میشود .

۳۰ - ششم از برك ۴۱ (الف) تا ۴۴ (الف) پرسشی بعضی از صوفیات خراسان است از سهروردی وباسخهایی است که او بدانها داده است.

آغاز : « وقال سألت رحمك الله وايانا هذه الاسئلة وانا ... اجيب عن بعضها ...» .

۳۱ - هفتم از ۴۴ (الف) تا ۴۵ (الف) سخنانی است از سهروردی درباره روح حیوانی

آغاز : «قال الروح الحيواني المجنوس المسمى نفساحیث تیجنس بورود الروح العلوي ...» .

۳۲ - هشتم از ۵۴ (الف) تا ۷۴ (الف) «رسالة السیر والطیر» است که نیز از آثار شهاب الدین سهروردی است .

آغاز : «قال رسول الله ... سیر واسبق المفردون قيل من المفردون ...» .

۳۳ - نهم از ۴۷ (ب) تا ۷۱(الف) وصیت و کلمات قصار است. قید استنساخ : «یوم الاثنين ۲۶ صفر ۷۰۷» .

۳۴ - دهم از ۷۲ (ب) تا ۷۶ (ب) «ذکر الفاظ تدور بين الطائفۃ الصوفیۃ» است که مختصری است از توضیحات بعض اصطلاحات تصوف .

۳۵ - یازدهم قسمت اساسی مجموعه است عبارت از «نهاية الایجاز فی درایة الاعجاز» از تألیفات فخر الدین رازی متوفی در ۶۰۶ .

قید استنساخ : محمد بن ابی بکر ، ۱۴ محرم ۷۰۷ . قید مقابله نیز دارد مجموعه شماره ۲۱۸۵ کتابخانه عمومی قسطمونی که دارای ۱۷۵ برک است در برک ۱۳۸ (الف) قید استنساخ دارد :

«فضل الله بن علی ، روز سه شنبه ، ذی القعده ۶۵۷» و حاوی هفت قسم است بقرار ذیر :

۳۶ - اول از برک ۱ (ب) تا برک ۵ (ب) کتاب «میزان اهل الطریقة» است . مؤلف آن شیخی است که بر روی رساله بجای اسم القاب مفصلی برای او نوشته شده است ، از قبیل قطب المشایخ ، فریدالزمان ، رکن المحققین وغیر آنها .

در این رساله بحث از این است که هنایات ما بین هرید و شیخ چگونه باید باشد و سپس شیخ نامبرده در بازه ترجمه حالت خود توضیحاتی میدهد : وی ذیر دست مشایخ بزرگی تربیت یافته که یکی از آنان مجده الاسلام محمد بن اسماعیل بن ابی

القاسم بن همشاد النوھی بوده است . مؤلف روزی ازاو خرقه میخواهد واو از دادن خرقه امتناع نموده میگوید: «خرقه بدست آوردن آسان است ، خلقت بخواه» . ولی بعداً بی آنکه ازاو درخواست خرقه شود یکی از لباسهای خود را بعنوان خرقه برای مؤلف میفرستد .

سپس مشایخ خود را میشمارد، مانند اکمل الدین شیخ ابو یعقوب یوسف بن ایوب همدانی (متوفی در ۵۳۵) وغیره وبالآخره نصیحتی میکند و کتاب را پیابان میرساند . آغاز کتاب : «الحمد لله حق حمده ۰۰۰ . وبعد گوییم شروع کردن ما در نوشن این فصول از آن آمد کی جماعتی کی برما حقوق فرزندی دارند از مالتماس اجازت میکردند در خرقه دادن ارادت ما در حق ایشان چنان بود کی چند روزی مطیع باشند ... چون ایشان بصورت خرقه قناعت کردند التماس ایشان نزد ما میذول آمد و چند فصل در منیر ایط مریدی واستحقاق پیری کردن بیان کردم تا هر کس احوال خود بدین شرایط موازن نمایند ... فصل ... کیفیت احوال خود بیان کنیم گوئیم . . سیدنا اکمل الدین مجدد الاسلام محمد بن اسماعیل بن ابی القاسم بن همشاد ... چون بخدمت وی هشرف گشتم ازوی استدعاء خرقه کردم ...» .

۳۷ - دوم از برهک ۵ (ب) تا ۵۶ (ب) «کشف الاسرار» است از تالیفات همان شیخ و حاوی مسائلی راجع به فلسفه و تصوف که مؤلف ضمناً دهربیون را نیز انتقاد میکند . ولی باید گفت که فلسفه اش تا اندازه ای عامیانه است .

آغاز : «... اما بعد می پرسیدی و فقہک الله ... بدان ای عزیز کسی حق تعالی در این آیت اثبات هستی خود می کند قبل ایجاد خلق ... فصل فی بیان العلم و العقل والایمان گوییم سخن ما نه بر آن هنواست کی سخن دهربیان ...» .

در برهک ۴۹ (الف) میگوید: «ولیکن بزرگان هرا معذور دارند زیرا کی این ضعیف هر دامی باشد و هیچ علم نخوازده است و خطأ ...» .

اسامی بعض فصول: «فی اظهار الربوبیة» [۱۳ (ب)] - فی کیفیة الاجسام [۳۵ (ب)] - فی شرح اطوار المعنویة [۴۶ (الف)].

۳۸ - سوم از برق ۵۲ (ب) تا ۷۵ (ب) کتاب «سرالسرائر» است از همان شیخ که برای توضیح حدیث معروف «هر که هرا در خواب ببیند مرادیده است، زیر اشیاطان نمیتواند بصورت من در آید» نوشته است و مجموعاً ده باب هیباشد. از باب سوم واژقیدی که در «کتاب موهبه» و همچین در برق ۷۰ (الف) هست معلوم میشود که مؤلف تأثیف دیگری نیز داشته است بنام «مرآة السالکین».

آغاز: «الحمد لله الذي تنزه ذاته عن مناسبة المخلوقات ... اما بعد می برسیدی... از معنی این حدیث کی ... من رأى في المنام فقد رأى فان الشيطان لا يمثل بي پیش از جواب سوال ای عزیز فصلی بشنو تا آینه حالت تو آیده . ۰۰۰

۳۹ - چهارم از برق ۷۵ (ب) تا ۹۸ (ب) «رد رساله اصفهان شمس الدین دیلمی» است. نام مؤلف آن معلوم نیست و از مقدمه رساله معلوم میشود که شخصی بنام شمس الدین محمد الدیلمی کتابی نوشته بنام «رساله اصفهان» و در آن کتاب مشایخ شهر را بعنوان اینکه دارای مذاهبی برخلاف شریعت هیباشند انتقاد کرده است. علاوه بر آن کتاب کشف ابو یعقوب یوسف بن ایوب الهمدانی (متوفی در ۵۳۵) را خوانده و در آنجا دیده است که یوسف همدا نی میگوید از گناهانی که وجود و دل و جان و سرمه تکب شده اند توبه باید کرد. دیلمی ویرا نیز انتقاد نموده است که فاعل گناه فقط جان است و بنابراین فقط از گناهان جان باید توبه کرد. مؤلف رد رساله اصفهان بتعصب همکیشی وهم مسلکی و همشهری بودن با این شخص جواب داده و از سبک انشای رساله و بعض حاهای آن معلوم میشود که با او معاصر بوده است، بزبان بسیار ملایمی با خطاب میکند. مؤلف این رساله ممکن است همان محمد بن ابی زید السعیری باشد که مؤلف رساله بعدی یعنی رساله شماره ۴ است.

آغاز رساله : «سبحان آن خدای کی غرائب قدرت از ادراک عقل پنهان کرد . . . و بعد دوستانرا - کنم کی نوشتن این فصلی . . . اقتراح جماعتی بود از عزیزان بحکم آنک شخصی عزیز . . . موسوم بشمس الدین محمد الدیلمی گتابی کرده است و آن کتاب را رساله اصفهان نام نهاده و مقت جماعتی از متصوفه وزهاد و عباد شهر کرده . . . و بعد از آن کتاب شیخ الاسلام . . . ابویعقوب یوسف . . . الهمدانی مطالعه کرده . . . ».

بعض فصول از این رساله: «و مذهب طبایعیان و حشیشیان درست . . . [۸۱(ب)] فی بیان خطاب القلب [۸۴ (ب)] فی بیان احوال البدن [۸۷ (ب)] فصل آمدیم بجواب مسائل روح . . . [۹۵ (الف)].

۴ - پنجم (پس از چند برک که حاوی بعض توصیه هایی است) از برگ ۱۰۱ (ب) تا برک ۱۳۸ (الف) کتاب «معرفة النفس» است تالیف محمد بن ابی زید ابن عبد الرحمن بن علی الکاتب السعیری. در باره این مؤلف هیچ گونه اطلاعاتی نتوانستم بدست ییاورم ، همین قدر معلوم است که وی از قصبه سعیرم است در نزدیکی اصفهان (رجوع شود به کتاب الانساب سمعانی و معجم البلدان یاقوت). این کتاب عموماً بطرز سؤال وجواب نوشته شده و توضیحی است در باره این حدیث که «خداوند آدم را بشکل خویش بیافرید».

آغاز: «الحمد لله الذي تزهّ ذاته عن الزِّبادة . . . وبعد فان الله تعالى يقول . . . لقد خلقنا الانسان في احسن التقويم بدان اى برادر کی در نص معلوم میشود . . . انجام: «هیچ ذکر پر فائدہ تو از کلمه لا اله الا الله نباشد زیرا کی هیچ ذکر فاضلتر ازین کلمه نیست کما قال النبي عليه السلام افضل الذکر لا اله الا الله محمد رسول الله است تمت الكتاب».

۴۱ - ششم از برک ۱۳۸(ب) تا ۱۵۲(ب) کتاب «الارشاد الى سبیل الرشاد»

است از تألیفات سمیرمی نامبرده . در این رساله از فرق درجه مایین اشخاص و از فضایل و رذایل و مقامها بحث میشود .

آغاز : «الحمد لله الذي خص بالتوعد الانسان و بعد فقد - (۱)

هرواس بن مالک الاسلامی . . . عن النبي . . . يذهب الصالحون الاول في الاول و يبقى حثالة كحثالة الشعير والتمر . . . وزین اشارت معلوم توان کرد کی وجود ما در زمانی ظاهر گشت کی

۴۲ - هفتم از برک ۱۵۳ (الف) تا ۱۷۱ (الف) «فی معرفة النبوة» است از تألیفات همان سمیرمی که بمنظور نشان دادن مناسبت هایین علم و خرد و اینکه ارزش کدام یک از آنها بیشتر است بتحریر در آمده است .

آغاز : «الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين . . . اما بعد بدان ای عزیز کی این مقصور است بر بیان احوال و اخلاق نبوت . . . (۱۶۳ الف) این ضعیف کی محرر این کتاب است امارات ادراک عقل چنین می بیند

۴۳ - «الدرة الفريدة في شرح القصيدة» تأليف منتجب الدين بن ابی العزیز رشید الهمدانی است که اختصاراً «المنتجب الهمدانی» نامیده میشود و در علم قراءت و زبان عربی از هزاران عصر خود میباشد .

در مصر و شام تحصیل کرده و در شام در التربة الزنجیلیة «شيخ القراء» بوده و بسال ۶۴۳ در آنجا درگذشته است .

«الدرة الفريدة في شرح القصيدة» که امروز نسخه دیگری از آن معلوم نیست و شرحی است بر قصيدة موسوم به «الشاطئیة» که شاطبی (متوفی در ۵۹۰) آن را از نظم کتاب «التسییر» در علم قراءت و از تألیفات الدانی بوجود آورده است باید همان کتاب باشد که ابن الجزری بنام «شرح الشاطئیة» ذکر میکند (رجوع شود بجلد دوم آن کتاب ، ص ۳۱۰ سطر ۱۳) و می گوید شرح بی ضری است . نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانه عمومی قسطمونی است بشماره ۷ و دارای ۲۴۷ برک که در حدود بیست برک از اول آن بقدری رطوبت

برداشته است که تقریباً آنرا نمیتوان خواند.

یکی از خصوصیت‌های این نسخه آن است که از طرف محمد بن احمد بن ابی‌الفضل از افراد خانواده ابوالفضل التفلیسی که در عهد سلاجقه آسیای صغیر از خانواده‌های بسیار مشهور سیواس بوده و این شهرت تا این اواخر دوام داشته در شام خریداری و از طرف محمد بن ابی‌الفضل از افراد همان خانواده قراءت شده است (در باره خانواده مزبور رجوع شود به :

Ahmed Ates , VI – VIII , XI – XIII asırlarda Anadoluda farsca eserler , Türkiyat Mecm , VII – VIII , II 97 ve not I) .

در برگ ۱ (الف) قید تملک هست بدین قرار :

«انتقل بحکم الشری الى اضعف خلق الله . . . محمد بن احمد بن ابی‌الفضل الحافظ التفلیسی بمصر و مدة دمشق : فی سنة اتنی و خمسین و مستمائة قید سماع نیز دارد :

«يقول العبد الفقير المقرى شرف الصلة والدين ابو عھر و عثمان بن موسى الضرير المصرى القرشى ان الشیخ الحافظ المتقن شمس الدين محمد بن حميد (؟) بن ابی‌الفضل التفلیسی اسعده الله تعالى قرئ علی بعض هذا المجلد الثاني من الدرة الفريدة في شرح القصيدة تالیف الشیخ الامام منتجب الصلة والدين ابن ابی العز . . . الهمذانی الشافعی . . . ورويتها لها عن مؤلفها بالاجازة و اکثرها سماعا واذنت لشمس الدين محمد المذکور ان يرويها عنی واذنت لاخی ابی یرید بن ابراهیم . . . ان يكتب عنی هذه الاجازة في هدینة سیواس حرسها الله تعالى في يوم الخميس سابع عشر جمادی الاولی سنة ثلث و خمسین . . . وستمائة كتبه ابویزید . . . المذکور

۴۴ - کتاب «معرفة انواع علم الحديث» است از تالیفات ابو عمر و عثمان بن عبد‌الرحمن بن عثمان بن الصلاح که از علمای بزرگ علم حدیث دوران هفتاد و پانز است.

این شخص بسال ۵۷۷ در شیراز تولد یافته و پس از تحصیل در موصل و هزار کرسی علمی مختلف زمان خود در شام آقامت نموده و شیخ دارالحدیث «الاشرقیة» بوده و در سنای ۳۷ دذکر شده است. از کتاب «معرفة انواع علم الحدیث» که کتاب کوچکی است و حلوی همه گونه اطلاعات راجع بعلم حدیث بخصوص در انتان بول نسخه خطی بسیار خوبی موجود است.

نسخه مورد بحث ما در حیات مؤلف از روی نسخه‌ای استثنای شده است که خود مؤلف آن را تصحیح کرده بوده. فاژروی آن تفایم می‌کرده است. این نسخه در کتابخانه عمومی قسطمونی و بشماره ۲۰ است و دارای ۱۰۴ برش میباشد.

«قد فراغ : «فرغ من نسخه من لضل مصحح متقن مضبوط مسموع على شیخنا الامام ...

«صدر الحفاظ هفتی تل الشام تقى الدین ابى عمر و عثمان بن عبد الرحمن بن عنان المعرف با ابن الصلاح ۰۰۰۰ فى عشرين هن شهر المحرم سنة احدى و اربعين و ستمائة و كتب العبد ۰۰۰ محمد بن شليمان المقدسى ۰۰۰».

۵۴ - «شرح الوافیة» که تالیف هورخ مشهور ابوالفداء است. جمال الدین ابو عمر و عثمان بن رعمر بن ابی بکر بن الحاجب مؤلف کتاب کوچک ولی پرازش «الكافیة» که راجع بنحو عربی است مانند کتاب خود معروف و مشهور است. این کتاب را خود مؤلف گویا بدین منظور که بسویلت بتوان آنرا حفظ کرد منظوم ساخته و آن را بنام «الوافیة» نامیده است و امروز فقط یک نسخه از آن معلوم است (Escorial nr. 146).

نسخه‌ای که مورد بحث ما است شرح همان کتاب «الوافیة» است که از طرف اسماعیل بن علی بن محمود معروف به ابوالفداء نوشته شده است.

این ابوالفداء که بخاندان ایوبی منسوب است در سال ۶۷۲ در شام تولد یافته و ما بین سالهای ۷۳۲ - ۷۱۰ در حما بعنوان «الملك المؤید» حکمرانی کرده و در آنجا وفات یافته است. ابوالفداء که بخصوص با تاریخ نویسی معروف است، چون راجع بصرف و فحو کتابی دارد بنام «الکناش» دور نیست که کتاب دیگری نیز در این باب نوشته باشد و بنا بر این شباهت نیست که «شرح الوافیة» از طرف خود او نوشته شده است.

در این شرح در مقدمه کوتاهی که نوشته است نشان میدهد که «الوافیة» چگونه کتابی است و میگوید چون شرح خوبی برای آن نوشته نشده بود من مصمم شدم که این شرح را بنویسم. سپس درباره ابن الحاجب و «الملك الظاهر» که کتاب باو اهداء شده است اطلاعاتی میدهد که با وجود اختصار اساسی و پر ارزش است و شروع بشرح میکند.

نسخه‌هورده بحث‌ها نظر بتأریخ قید فراغ که ۷۲۳ است باید بخط خود ابوالفداء نوشته شده باشد. این نسخه در کتابخانه عمومی قسطمونی است بشماره ۲۸۹۲ و دارای ۱۴۳ برگ و چنین آغاز می‌شود: «الحمد لله الذي علم بالقلم ۰۰۰ وبعد فاتنى لما وجدت منظومه الشیخ ۰۰۰ جمال الدين ابی عمرو بن الحاجب فى النحو المسممة بالوافیة من افضل ارجیز نظما و لم اجد لها شرحاً توافق غرضي آثرت ان اعلق عليها شرحاً لطيفاً ۰۰۰». و قید استنساخ آن چنین است:

«وكان فراغ مؤلفه العبد الفقير ۰۰۰ اسماعيل بن على بن محمود بن محمد ابن عمر بن شهنشاه بن ایوب من تعليقه فى يوم الاحد سابع عشر شعبان المكرم سنة ۷۲۳ الموافق للحادي والعشرين من شهر آب الرومي بمراج مريعين من بلد بارین حامد الله ۰۰۰».

علاوه بر اینها در کتابخانه عمومی قسطمونی کتابهای نامبرده در زیر نیز

شایان ذکر است :

۴۶ - بشماره ۱۰۴۵ «كتاب الفصول» بقراط است که حنین بن اسحاق ترجمه کرده و در سال ۷۰۳ هجری از طرف طبیب ابراهیم بن شبل بدقت استنساخ شده است.

۴۷ - بشماره ۸۸۰ «المتنقى في الأحكام عن خير الانام» است تالیف مجدد الدين ابو البركات عبد السلام بن عبدالله بن تیمیة الحرانی (۵۹۰-۶۵۲) و این نسخه دارای اجازه مؤلف است بتاریخ ۶۵۱ هجری .

۴۸ - بشماره ۱۳۹۸ «معانی الاخبار» است تالیف محمد بن اسحاق الكلبادی (متوفی بسال ۳۸۰) وتاریخ استنساخ آن ۸۷۵ هجری است . در اول کتاب سند روایتی است مفصل که راویانش را نشان میدهد و معلوم میشود که مؤلف این کتاب را در ۳۷۵ هجری در «درب الحدید» املاء نموده است .

۴۹ - بشماره ۱۱۴۴ «شرح الشذور بشرح حال الموتى في القبور» تالیف جلال الدین السیوطی است . این نسخه دارای اجازه ای است بخط خود سیوطی و بتاریخ ۱۵ جمادی الآخر ۸۸۳ هجری .

۵۰ - بشماره ۳۰۲۵ «كتاب التوحيد» است تالیف ابوبکر محمد بن اسحاق بن خزيمة النیسابوری (متوفی بسال ۳۱۱) و نسخه دیگری است راجع بقرن هفتم (؟) و از طرف ابوالحسین المبارک بن عبدالجبار السیرافی روایت کرده میشود .

۵۱ - بشماره ۳۵۶۵ «تذکره الاولیاء» است تالیف فرید الدین عطار (متوفی در حدود ۶۲۷) که در سال ۶۷۰ از طرف حمزة بن احمد القنیوی الرفاعی بكمال دقت استنساخ شده است .

۵۲ - بشماره ۱۲۹۰ «تاریخ مصر» است تالیف علی بن احمد السخاوی الحنفی : درباره این کتاب و مؤلف آن اطلاعات کافی یادداشت نکرده بودم ، بعداً نیز

چیزی نتوانستم بدست بیاورم و نسخه هم در دسترس نبود تا دوباره مراجعت کنم.

این کتاب تاریخ مختصری است از مصر و شامل وقایعه ها بین سالهای (۸۸۷-۸۰۹)

هجری و از آن جمله چشنهای را که پمناسیت اقتدار خیر فتح استانبول از طرف فاتح برپا کرده بودند شرح میدهد. اطلاعاتی که میدهد کم و مختصر لست دلی ظاهراً اساسی بنظر می آید و قسمتهای آخر آن مستقیماً میتواند به شلهادات مؤلف است.

این نسخه دارای ۶۷ برگ است و چنین آغاز میشود:

«ذکر سلطنة الملك الناصر فرج ابن برقوق الثانية لما جلس الملك الناصر فرج على تخت الملك ثانية مرة استغاد امره واعتنى بامور الممكلة . . . الحوادث في سنة ۸۰۹».

آخر کتاب: «قع الفراغ من جمعه على يد كاتبه على بن احمد المخاوي نسبة الحنفي مذهبها في ليلة يسفر صاحبها عن يوم الجمعة الثامن عشر من المحرم سنة سبعين ثمانين تمامائة يتلوه ان شاء الله اول سلطنة الاشرف قلوبی».